

ŽELJKO Z. SPALEVIĆ*, LJUBIŠA KONATAR**

Ugrožavanje državnih dužnosnika u Crnoj Gori

Sažetak

Procjenjujući pojavnost da prijetnja državnim dužnosnicima u Crnoj Gori zahtijeva kronološki pregled događaja iz bogate povijesti Crne Gore, autori smatraju da će time doprinijeti percepciji uloge pojedinaca koji su predstavljali ili predstavljaju Crnu Goru. Cilj je utvrđivanje kako i koliko su državni dužnosnici šticeeni i ugrožavani od uspostavljanja prvih represivnih državnih tijela do danas. To činimo uvjeravajući će da se objašnjavanjem događaja koji ugrožavaju državne dužnosnike može utvrditi socijalno, sigurnosno i svakodnevno okruženje u kojem te osobe funkcioniraju. Istaknimo da je predmet ovog rada esencijalno u sadržaju i na području povijesnih, pravnih, političkih, socioloških i sigurnosnih znanosti. Tako je tijekom istraživanja rabljena elastična kombinacija studija slučaja, povijesne komparativne metode, sekundarne analize podataka i statističke metode za kvantitativno razmatranje prijetećih pojava; uzimajući u obzir promatrane vremenske i prostorne parametre. Na temelju rezultata istraživanja moguće je odrediti vremensku raspodjelu pojava u kojoj je prijetnja sigurnosti državnim dužnosnicima po obujmu ili sadržaju intenzivnija. Napadi su identificirani prije donošenja važnih povijesnih odluka. Naposljetku, nacionalni su dužnosnici u modernim državama najčešće nositelji najviših funkcija državne vlasti; predstavljaju državu u domaćoj i inozemnoj javnosti i kao takvi obvezno su zaštićeni svojim sigurnosnim sustavom.

Ključne riječi: prijetnja, državni dužnosnici, sigurnost, napad, opasnost.

UVOD

Država organizira svoje funkcije putem uspostavljenih organa kako bi zadovoljila sve potrebe, uključujući i osiguranje državnih dužnosnika. Ove osobe često su podložne različitim prijetnjama, a kada se analiziraju napadi na nacionalne dužnosnike, ne samo u Crnoj Gori,

* Željko Z. Spalević, Univerzitet Donja Gorica, Donja Gorica, 81000 Podgorica, Crna Gora.

** Ljubiša Konatar, Univerzitet modernih znanosti Mostar, Bosna i Hercegovina.

nego i u svijetu – iskustva pokazuju nužnost potpunog korištenja dostupnim sigurnosnim mjerama kako bi se zaštitili od tih prijetnji.

Sigurnosne mjere u Crnoj Gori poduzimaju se od 18. stoljeća kao oružane skupine koje su formirali Šćepan Mali, Vladika Petar I., Petar II. Petrović Njegoš, knez Danilo. Te se skupine nazivaju „tjelesna straža”, „tjelohranitelji”, „nacionalne straže”, „stražari” ili „perjanici”. Čuvari i perjanici imali su zadatak čuvati uspostavljeni poredak, senatore i vladare. Perjanici su čuvali predsjednika crnogorskog Senata, ali ponajprije vladiku (kneza), obavljajući sigurnosne poslove u objektima i ispred prostorija koje je koristio, ali i za vrijeme kretanja ili putovanja. Ove sigurnosne skupine predstavljaju preteču današnjih policijskih skupina koje obavljaju zadaće zaštite državnih dužnosnika (predsjednika, premijera, ministara...) od ugrožavanja.

O ugrožavanju državnih dužnosnika u Crnoj Gori pisali su mnogi autori. Upravo iz pobuda proširivanja spoznaja o ovoj pojavi, postavljen je i predmet ovoga rada – ugrožavanje državnih dužnosnika u Crnoj Gori. Cilj nam je utvrditi pod kojim uvjetima, kojim sredstvima i koliko su često ugrožavani državni dužnosnici u Crnoj Gori.

Ugrožavanje je, prema definiciji profesora Stajića „*svaka vrsta društvene, prirodne ili tehničke opasnosti kojom se ugrožavaju integritet, sloboda, imovina ili zdravlje ljudi, kao i teritorijalni integritet i suverenitet i ustavni poredak i pravo države, naroda, nacija ili društvenih grupa i pojedinaca*”. (Stajić, 2008) U odnosu na danu definiciju u društvene opasnosti pripadaju: složeni međunarodni odnosi, vanjskopolitički utjecaj neke velike sile, ekonomski i politički pritisci, socijalne razlike, religija, kultura, međustranačka netrpeljivost i netolerancija... Tehničke (i tehnološke) opasnosti nastaju uslijed nemara, nesposobnosti ili zastarijevanja, što dovodi do rušenja objekata i katastrofa u industrijskim postrojenjima, nuklearno-kemijsko-biološke kontaminacije, eksplozije opasnih tvari i posuda pod tlakom, neispravnosti prijevoznih sredstava. Prirodne opasnosti nastaju djelovanjem prirodnih sila – potresa, poplava, jakih vjetrova, klizišta, suša, insekata, epidemija zaraznih bolesti; a mogu se odnositi i na zemljopisno područje. Prijetnje karakteriziraju izvori, oblici i nositelji. Izvori su u definiciji već navedeni kao socijalni, tehnički i prirodni; dok su oblici ugroženosti sljedeći: terorizam, građanski nemiri, ubojstvo, kriminal, oružana pobuna, sabotaza i dr. Oblici se određuju prema počiniteljima prijetnji – terorističkim organizacijama, političkim i vjerskim organizacijama, obavještajno-sigurnosnim službama, pojedincima i slično. Upravo zbog toga potrebno je trajno osiguranje državnih dužnosnika.

Koncizno govoreći, za državne dužnosnike možemo reći da su „*najviši predstavnici najznačajnijih inokosnih ili kolegijalnih državnih organa kojima je na osnovi ustava, zakona i drugih propisa omogućeno obnašanje poslova iz svoje nadležnosti u ime države*”. (Spalević, ENSURING... str. 54. – 57.)

Bogata povijest Crne Gore ukazuje na to da su u prošlosti interesi velikih sila bili itekako zastupljeni na našem teritoriju, ali i da sadašnjost po ovom pitanju nije drugačija. Upravo iz toga proizlazi hipoteza ovog rada, prema kojoj – nametanje interesa velikih sila i unutarnja nestabilnost u zemlji, utječu na sigurnost državnih dužnosnika.

Vjerujemo da će razmatranje teme pridonijeti sveobuhvatnijem razumijevanju ove pojave i ukazati na potrebu poduzimanja preventivnih mjera u budućnosti. Koristit će se pokazateljima o odnosu interesa velikih sila i unutarnje mogućnosti u Crnoj Gori, broja planiranih i

broja spriječenih napada na državne dužnosnike, broja planiranih i broja realiziranih napada, organizacija napada i uključivanja stranih zemalja, postojanja unutarnjih kriminalnih organizacija i planiranja napada, motiva i izbora sredstava napada.

Zbog aktualnosti pojave ugrožavanja sigurnosti državnih dužnosnika posebna će se pozornost posvetiti razdoblju od 18. stoljeća do osnivanja dinastije Petrović, pa do današnjeg dana na teritoriju Crne Gore.

1. MATERIJAL I METODE RADA

U istraživačkom razdoblju, na temelju dostupnih podataka, promatrano je 16 državnih dužnosnika koji su bili na čelu države ili na različitim pozicijama, a u novije vrijeme obnašali su ili trenutačno obnašaju dužnost u državi – ministra, premijera ili predsjednika.

Studija je obuhvatila četiri vladike, jednog vladara (lažnog cara), jednog kneza, jednog kneza i kralja, dva ministra, dva parlamentarna predsjednika, jednog zamjenika premijera, dva predsjednika države, jednog premijera, jednog premijera i predsjednika.

2. METODE PRIKUPLJANJA PODATAKA

Podaci su prikupljeni metodom studija slučaja, analizom dokumenata, povijesno-komparativnom metodom, sekundarnom analizom podataka i statističkom metodom.

Operativnom metodom studija slučaja sakupljeni su podaci o najtipičnijim događajima u kojima su akteri bili državni dužnosnici ili „živi slučajevi”, a prema kojima su djelovale velike sile ili unutarnje organizacije ili pojedinci. Ovo se odnosi na prezentirane slučajeve prema svim Petrovićima i prema Milu Đukanoviću u kojima se duboko zadire u povijesne događaje i postupke prethodnog odnosno aktualnog vremena.

Analizom dokumenata, kvantitativno i kvalitativno promatrani su podaci iz pravnih, pisanih dokumenata i radova, medijski evidentiranih dokumenata i videozapisa za dokazivanje predmeta i hipoteza istraživanja. Također su zatražene poruke koje sadrže te dokumente, odnosno političku i sigurnosnu situaciju u okruženju i unutar Crne Gore.

Povijesnom komparativnom metodom utvrđena je identičnost, sličnost i razlika pojava i procesa u promatranom razdoblju s čimbenicima koji su utjecali na ugrožavanje, međusobne odnose, oblike i razmjere pojavljivanja prijetnji. Pristupilo se prikupljanju originalnih izvora podataka (znanstvenih radova, videozapisa, časopisa, skica).

Statističkom metodom identificirane su statističke jedinice odnosno državni dužnosnici ili događaji u vezi s njima koji su predmet istraživanja. Također, identificirani su kvalitativni podaci koji pokazuju svojstva događaja (napad hladnim ili vatrenim oružjem, uhićenje, upotreba otrova, prijetnja, ishod...) i kvantitativni podaci koji pokazuju broj namjera ugrožavanja ili broj korištenih sredstava.

3. METODE OBRADE PODATAKA

Obrada podataka rezultirala je nizom numeričkih podataka o značajkama prijetnji. Podaci su razvrstani prema motivu, rabljenim sredstvima, počinitelju, vrsti i ishodu prijetnje.

Podaci se obrađuju sortiranjem, tabeliranjem i prikazivanjem. Sortiranjem se podaci grupiraju u sekvence (vrsta napada ili oružja, zavjera, uhićenje...), redoslijed (po godinama) i skupovi (broj osoba ili događaja).

Tabeliranjem su podaci preneseni u tablice radi pripreme za statističku analizu prema vremenskim obilježjima. Prikazani podaci prezentirani su tekstualno, numerički i kombinirano.

4. REZULTATI I DISKUSIJA

Tijekom svoje burne povijesti crnogorski državnici ugrožavani su raznim sredstvima ali uvijek s istim ciljem – da se uklone s vlasti, kako bi velike sile koje su tada imale svoje interese, sprovele njima odgovarajuću politiku na ovim prostorima. Još od utemeljenja dinastije Petrović – vladike Danila, početkom 18. stoljeća, nastaje pojava ugrožavanja državnih dužnosnika.

U prvom desetljeću 18. stoljeća Osmanlije su tijekom jednog od svojih pohoda uspjeli uhvatiti vladiku Danila dok je skupljao porez u Zeti i pregovarao s njima. U zatočeništvu je bio dok Crnogorci nisu podmirili sva dugovanja prema Osmanlijama i nakon toga je pušten. (Vukanović, 2018.)

Ruska carica Katarina II. naredila je svom poslaniku u Beču da ukloni Šćepana Malog ali nisu uspjeli. (Rastoder, Andrijašević, 2006) Ubio ga je njegov sluga, a naručitelj je bio skadarski paša Mehmed. Ubojica se približio Šćepanu Malom, upoznao njegove slabosti i ubio ga nožem. (Milutinović, 2009) Događaj se zbio 1773. godine.

Za vrijeme vladike Danila (1697. – 1735.) Rusija potiče Crnogorce na borbu protiv Turaka. Vladika Danilo bio je privrženik vezivanja za Rusiju i to je otvoreno davao do znanja Mlečanima zbog čega ga je kotorski provadur ocijenio „kao čovjeka potpuno odanog Rusiji”. (Andrijašević, 1998) Zbog njihova angažmana, Mlečani su ga pokušali ubiti otrovom za koji je inkvizicijski sud u rujnu 1716. donio odluku, koja pak nije ostvarena, jer počinitelji nisu mogli pristupiti vladiki. (Andrijašević, 2004)

I vladika Vasilije (1744. – 1766.) čvrsto se vezivao za Rusiju što je rezultiralo time da ga je „mletački inkvizicijski sud, koji je imao funkciju tajne političke policije, osudio na smrt [...]. Odluka da se vladika otruje donesena je 1755. i pravdana je 'državnim interesom'. Inkvizitori su poslali generalnom providuru u Kotoru šest doza otrova, i naredili mu da pronađe ljude koji će se uspjeti približiti vladiki i otrovati ga”. Vladika Vasilije znao je da se Venecija koristi otrovima u sukobu sa svojim protivnicima pa je poduzimao mjere zaštite. (Andrijašević, 2004)

Početkom 19. stoljeća, Rusi su htjeli ukloniti vladiku Petra I. (1784. – 1830.) iz Crne Gore. S obzirom na to da je Petar I. imao bliske veze s Francuzima, Rusi su htjeli smijeniti mitropolita pozivajući Crnogorce da ih u tome podrže. Kako narod nije reagirao na ruski poziv, ruski car Aleksandar odlučio je da, krajem 1803., uhiti vladiku i sprovede ga u Sibir. Plan je nalagao će ga, čim vladika kroči na austrijski teritorij, već pripremljena vojna skupina, uhvatiti. Vladika Petar I., zahvaljujući ili „intuiciji ili pouzdanim informacijama, – ostao je na Cetinju, unatoč ruskim pozivima da dođe na pregovore”. (Andrijašević, 2004)

Petra II. Petrovića Njegoša (1813. – 1851.) austrijska tajna služba dvaput je pokušala ubiti pomoću otrova. Austrijanci su za ove aktivnosti angažirali ljude koje nitko s njima ne bi mogao povezati ali su oni istovremeno bili i nedovoljno uvježbani. Prvi je put trovanje

počinjeno 1834. u Kotoru, tijekom boravka Njegoša u kući obitelji Lumbardić. Hrana je bila otrovana a trovanje je Njegoš jedva preživio. Potencijalni ubojica nikada nije identificiran. Drugi ga je put pop Tomo pokušao otrovati 1842. na Cetinju. Pop Tomo nabavio je otrov od šefa policije u Kotoru. (Andrijašević, 2004)

Njegoša je imao namjeru ubiti hercegovački Ali-paša Rizvanbegović, i to na sastanku koji se trebao održati pod Ostrogom u kolovozu 1843. u povodu odnosa između Crne Gore i Hercegovine. Njegošev je perjanik u Nikšiću, na sastanku, čuo Turke kako razgovaraju o ubojstvu vladike, i odmah je obavijestio vladiku da se prema njemu sprema zavjera. (Pavićević, 2004)

Kneza je Danila u Kotoru 31. srpnja 1860. (po starom kalendaru). vatrenim oružjem ubio atentator Todor Kadić. O organiziranosti atentata govore činjenice da se Todor Kadić pojavio istog dana u Kotoru kada i knez i da je nekoliko sati bio neprimijećen u gradu koji je pod punom kontrolom austrijske službe i koja je o njemu imala dosje. (Andrijašević, 2004)

Na kneza Nikolu 1862. počinjen je atentat a atentator je bio Savo Radonjić koji je kneza iz zasjede gađao iz vatrene oružja s dva metka i uspio ga nastrijeliti i raniti. Motiv za atentat bila je osveta jer je knez Nikola pogubio njegova oca koji je bio zavjerenik protiv njega. Napadač je pobjegao ali je ubijen trinaest godina kasnije. (Andrijašević, 1998)

Tablica 1: Oružani napadi na državne dužnosnike u „staroj” Crnoj Gori

God.	Dužnosnik	Napad oružjem		
		Vatrenim oružjem		Ubojstvo hladnim oružjem
		Ranjavanje	Ubojstvo	
1774.	Šćepan Mali			*
1860.	Knez Danilo		*	
1862.	Knez i kralj Nikola	*		

Nedugo zatim, na kneza Nikolu ponovno je 1864. pokušao atentat za čije je počinjenje nalog stigao iz Zadra od Nikolinih političkih neistomišljenika. Ideja je bila da se knez ubije otrovom uz pomoć ljudi iz njegova neposrednog okruženja, a ukoliko bi to bilo neprovedivo – bilijarskim štapom. Počinitelj je bio Frančesko Bastijančić s Raba. Štap je bio luksuzan i „estetски dotjeran” što je omogućavalo skrivanje pojedinih konstrukcijskih karakteristika. U središtu štapa izbušena je cijev na čijem se tanjem dijelu nalazila inicijalna kapisla i barutno punjenje. Prilikom udara štapom u bilijarsku kuglu vrh štapa bi aktivirao inicijalnu kapsulu, a ona barutnu mješavinu koja bi potisnula olovnu kuglu koja je trebala ubiti čovjeka koji je držao štap – Kneza. S obzirom na to da je zavjera otkrivena u suradnji s inozemnim policijama, štap nije predan. Bastijančić je pobjegao u Skadar ali je uhićen i saslušan o čemu je crnogorski konzul u Skadru Jan Vaclik napravio zapisnik. Zapisnik sadržava i crtež bilijarskog štapa i način na koji se upotrebljava. Uz zapisnik je načinjeno izvješće koje je konzul poslao na Cetinje. (Andrijašević, 1998).

Na Cetinju je list „Glas Crnogorca” u broju 47. od 27. listopada 1907. objavio vijest da je otkriven kobni plan s ciljem prevrata u Crnoj Gori i da je zatočen osumnjičeni Stevan

Rajković kao jedan od zavjerenika kod kojega je policija pronašla 17 bombi. (Glas Crnogorca, 27. listopada 1907. str. 1.) Već sljedeće 1908. godine, 12. svibnja isti list piše da je počelo suđenje okrivljenim zavjerenicima koji su planirali atentate i prevrat protiv kralja Nikole i članova Vladarskog doma. Ukupno su optužene 52 osobe od kojih je 31 bila prisutna na suđenju, a 21 osoba se nalazila u inozemstvu. (Glas Crnogorca, 12. svibnja 1908. str. 1.) Od navedenog broja prisutnih – šest osoba je osuđeno na smrt, tri na doživotnu robiju, 27 osoba je osuđeno na kaznu od 10 do 20 godina robije, 13 osoba od dvije do osam godina robije, do su tri osobe oslobođene. (Glas Crnogorca, 7. srpnja 1908. str. 1.)

Planirana je zavjera, po nekim izvorima, otkrivena zahvaljujući obavijestima iz redova urotnika iz Beograda. (Andrijašević, 2004) I sam Rajković 19. listopada saznao je da je srpska policija ispitala jednog urotnika: „Pazi se jer mi čujemo, što imaš s revolucijom u Crnoj Gori”. (Kaluderović, 2009)

Početak listopada 1907. crnogorski studenti i emigranti sastajali su se u hotelu „Balkan” u Beogradu i kovali urotu protiv Kneza po cijenu davanja i svojih života. Zavjerenik Stevan Rajković sastajao se s emigrantima i političkim protivnicima kneza Nikole koji su otvoreno iskazivali želju za kneževom likvidacijom. Trebalo je, kada dođu u Crnu Goru, podignuti bunu u svojim plemenima, naći istomišljenike i poubijati kneza Mirka, ministre i druge dužnosnike, zapaliti Biljardu, Oblasnu upravu i Državni savjet. Za tu namjeru bile su osigurane velike količine, oružja, novca i bombi”. (Kaluderović, 2009)

Bombe je na Cetinje donio Stevan Rajković dana 22. listopada 1907., ali ih je htio udaljiti od sebe jer ga je tražila policija. Pokušao je sakriti bombe ali s obzirom na to da nije imao podršku, odlučio je predati se i otkriti urotu. Prilikom predaje (uhićenja), 23. listopada, Rajković je policiji predao i bombe i objasnio kako se njima rukuje. (Kaluderović, 2009)

Na suđenju urotnicima protiv crnogorskog dvora i kralja Nikole bio je Đorđe Nastić iz Bosne – kao jedan od glavnih svjedoka. U svom je svjedočenju Nastić optužio službeni Beograd i neke organizacije kao glavne poticatelje zavjere protiv kralja Nikole. Svjedok je bio temeljito upućen u rad organizacije pa je na sudu detaljno opisao gdje su i kako rađene bombe za napad na Crnu Goru. Razlog za napad na Nikolu navodni je sklopljeni savez s Austrijom. (Rastored, 2009)

Tablica 2: Drugi napadi i prijetnje na državne dužnosnike u „staroj” Crnoj Gori

God.	Dužnosnik	Napad/prijetnja			
		Otrovom (namjera, neuspješno)	Zavjera, pokušaj atentata i prevrata upotrebom oružja i bombi	Uhićenjem	Uspješno
Prvo desetljeće 18. stoljeća	Vladika Danilo				*
1716.		*			
1755.	Vladika Vasilije	*			
1803.	Petar I.			*	
1834.		*			
1842.	Petar II. Njegoš	*			
1843.			*		
1864.	Knez i kralj		*		
1907.	Nikola		*		

U novije vrijeme, dužnosnici u Crnoj Gori ugrožavani su raznim prijetnjama, u prometu, uslijed neprofesionalnog rada osiguranja u objektu u kojem boravi dužnosnik, omalovažavanja i drugog.

Tako je predsjednika Branka Kostića 1990. na Cetinju nakon održavanja vjerskog skupa, i pojačanih nacionalnih tenzija između dviju skupina ljudi i uhićenja određenog broja građana Cetinja – B. Z. izložio poruzi riječima „ti si za ovo kriv, izdao si Crnu Goru, sram te bilo” i pljunuo mu u lice. Predsjednik je u nastaloj gužvi udario B. Z.-a nogom u predjelu trbuha a B. Z. je kasnije osuđen na uvjetnu kaznu zatvora u trajanju od tri mjeseca u roku od jedne godine (Presuda Osnovnog suda Cetinje, 15. 12. 1991.)

Neodgovarajuće postavljanje sigurnosti oko objekta u kojem se nalazi državni dužnosnik, jednom je prilikom kritizirano i na sastancima tijela, tada, vladajuće Demokratske partije socijalista (DPS).

Naime, na Glavnom odboru DPS-a, održanom tijekom listopada 1993., priopćeno je da je loše organizirano policijsko osiguranje predsjednika Crne Gore Momira Bulatovića. Ovo je proisteklo iz događaja iz listopada te godine kada je, tijekom dana, na vrata predsjednikova stana zakucala nepoznata žena. Predsjednik je otvorio vrata, a psihički poremećena žena pokušala ga je ubiti sjekirom. Predsjednik je uspio obraniti se, oduzeti joj sjekiru i pozvati

osiguranje. Istraga je utvrdila da se radilo o „psihički nezdravoj osobi” koja je bila nezadovoljna svojim materijalnim statusom. (Radončić, 2009)

Sljedeće godine, na Cetinju se izricala presuda dvadesetorici ljudi s Cetinja optuženih da su verbalno i fizički napali predsjednika Republike Momira Bulatovića. Predsjednik je Sudskog vijeća 17. siječnja 1994. u presudi iznio: „Krivica je počinjena, jer su 29. rujna 1993., oko 10.30 h na Cetinju ispred Njegoševe Biljarde, u skupini izložili poruzi predsjednika Republike Crne Gore Momira Bulatovića grubim vrijeđanjem i drskim bezobzirnim ponašanjem tako što su mu, kada je izašao iz Biljarde, i pošao prema službenom vozilu, upućivali uvredljive izraze ‘Izdajniče, ubojico, lopove, kopile Slobodana Miloševića, izdao si Crnu Goru’, a kada je Predsjednik ušao u vozilo, ponovno su mu upućivali iste izraze, pljuvali i udarali rukama i nogama po vozilu, i na taj način ugrozili spokojstvo građana i remetili javni red”. (Presuda Osnovnog suda u Cetinju, 17. 1. 1995.)

S gledišta sigurnosti, zanimljiv je tragičan primjer tadašnjeg potpredsjednika Vlade u zgradi Vlade Crne Gore. Iako potpredsjednik nije dužnosnik koji se štiti, treba istaknuti da je zgrada Vlade sigurnosni objekt s visokim sigurnosnim zahtjevima i da postoje uspostavljene mjere koje treba poštovati.

U zgradi Vlade u svojem kabinetu, ubijen je oko 8.00 h – 20. prosinca 1993. potpredsjednik crnogorske Vlade Mihailo Ljesar. Ubio ga je, iz vatrenog oružja, njegov poznanik D. K., financijski direktor jednog poduzeća na Cetinju, koji je potom počinio samoubojstvo. D. K. je kontaktirao s potpredsjednikom zbog problema na poslu ali i zbog transformacije njegova poduzeća koja je usložila njegovu situaciju. (Ivanović, 1993)

Nakon ovog neugodnog događaja, uslijed zaoštrene političke situacije i netrpeljivosti pozicije i opozicije tijekom 1994., vođa crnogorskih radikala A. V. vrijeđao je premijera Mila Đukanovića za što je pravomoćno osuđen na petomjesečnu zatvorsku kaznu.

Dakle, kraj osamdesetih godina i rane devedesete godine prošlog stoljeća karakteriziraju burni politički događaji, raspad nekadašnje SFRJ, ratovi u okruženju Crne Gore, kolaps privrednog sustava, hiperinflacija, zalaganje pojedinih stranaka za povratak neovisnosti Crne Gore i bliskost dijela crnogorskog rukovodstva s vladajućim režimom tadašnjeg predsjednika Miloševića.

Nisu samo međunarodne ili političke okolnosti ili izravni napadi, odnosno društveni izvori – ugrožavali državne dužnosnike. Iz primjera predsjednika parlamenta Crne Gore uočava se značaj mjera zdravstvene zaštite.

Predsjednik crnogorskog parlamenta Svetozar Marović prebačen je 2. 5. 2001. u večernjim satima, u Kliničko-bolnički centar u Podgorici zbog uboda ose. Predsjednik Marović je alergičan na ubod ose i pozlilo mu je nakon što ga je ubola osa za vrijeme odbojkaške utakmice u Budvi. (Portal Pcnen, 2009)

Uslijed brojnih državnih i drugih obaveza državnih dužnosnika i potrebe za kretanjem raznim prijevoznim sredstvima, nastaju prometne nesreće u kojima drugi sudionici, iako bez namjera ugrožavanja, ipak ugrožavaju državne dužnosnike.

Prometnu nesreću imao je predsjednik Milo Đukanović u prvoj polovici listopada 2000. godine kod mjesta Brajići, na putu prema Budvi. Nakon prolaska dijela sigurnosnog eskorta (fr. *escorte* – oružana pratnja), iz sporedne je ulice izletio automobil u koji je udario auto ispred vozila u kojem je bio predsjednik Đukanović. Vozač vozila u kojem je bio predsjednik

naglo je skrenuo pa je došlo po prevrtanja blindiranog automobila. Predsjednik je zadobio ozljede vrata, a istragom je utvrđeno da je u pitanju prometna nesreća.

Godinu dana kasnije, tadašnji ministar MUP-a Andrija Jovičević na konferenciji za novinare održanoj 12. listopada 2001. izjavio je sljedeće: „Život predsjednika Crne Gore Mila Đukanovića bio je ugrožen od određenih struktura vojnog karaktera iz Beograda. Za to postoje dokazi i činjenice”. (Prelević, 30. 8. 2017. str. 5.) Ugrožavanje predsjednika dogodilo se prilikom događaja koji su se odvijali 1999. godine.

Kada je u listopadu 2008. Crna Gora priznala novonastalu državu Kosovo, to je izazvalo reakcije, proteste i neredе dijela crnogorske oporbe i građana. Ovaj se događaj podudara s pojačanim mjerama sigurnosti koje je poduzela policija prema premijeru Đukanoviću.

Predsjedniku Vlade Crne Gore Milu Đukanoviću pojačane su mjere sigurnosti u listopadu 2008. Ove mjere obuhvaćale su poduzimanje pojačanih mjera tjelesnog osiguranja kao i poslova operativno-preventivne djelatnosti, u skladu sa sigurnosnom procjenom i ukupnom sigurnosnom situacijom. Pojačane mjere sigurnosti odnosile su se na mjesto rada, stanovanja, pozicijama u mjestu i pokretu. Po mjestu rada i stanovanja pristupilo se pojačanoj varijanti sigurnosnih mjera, kako šticeenog objekta, tako i ostalih objekata od vitalnog značaja u neposrednoj blizini. Po pozicijama u mjestu i pokretu, također su pojačane mjere sigurnosti uz angažiranje protuterorističkih timova („CAT” timova), u cilju odvracanja moguće opasnosti. Po pitanju tjelesne sigurnosti, povećan je broj pratitelja i na osiguranju šticeenog dužnosnika i njegove obitelji. Kontrinuirano su provedeni protudiverzijski i biokemijski pregledi u svim objektima u kojima je privremeno boravila šticeena osoba. Rad operativno preventivnih timova uzdignut je na mnogo veću razinu sigurnosti, a osigurano je stalno dežurstvo liječničke ekipe s neophodnom opremom i vozilom Medicinskog centra Uprave policije. (Izvešće Sektora za obezbjeđenje ličnosti i objekata za 2008., 20. 1. 2009.)

Istovremeno, kako prema premijeru Đukanovića tako i prema ministru vanjskih poslova Milanu Ročenu, poduzete su pojačane mjere sigurnosti. Dakle, u listopadu 2008. godine, poslovi i zadaće osiguranja šticeene osobe – ministra vanjskih poslova Milana Ročena, podignuti su na višu razinu, a obuhvaćali su poduzimanje pojačanih mjera tjelesne sigurnosti. (Izvešće Sektora za obezbjeđenje ličnosti i objekata za 2008., 20. 1. 2009.) U navedenom razdoblju ministar Ročen prvi je priopćio odluku Vlade Crne Gore o priznanju neovisnosti Kosova.

Kao i premijer ili ministar i predsjednik Skupštine može biti ugrožen prilikom svakodnevnog kretanja pješice ili prilikom ulaska u objekte koje koristi po bilo kojoj osnovi. Sljedeći primjer odnosi se na verbalni napad na predsjednika Skupštine.

Predsjednik Skupštine Crne Gore Ranko Krivokapić imao je takvu situaciju dana 3. listopada 2009. godine oko 23.00 h u Podgorici kada su mu osobe S. K., Z. K., M. Ž. i M. K. uputili pogrdne riječi a potom krenuli u njegovu pravcu. Iako su se pripadnici osiguranja legitimirali i upozorili napadače, ipak su ih navedene osobe napale fizički i drvenim motkama, kojom prilikom su pripadnici policije zadobili tjelesne ozljede. Intervencijom policije osobe su uhićene i zadržane u PJ Podgorica. (Dnevni bilten o događajima iz područja rada Uprave policije, 5. 10. 2009.)

Opet u Podgorici, zbog pisanja prijetnji u 2015. na portalu „Vijesti” policijski službenik P. Š. je zbog ugrožavanja sigurnosti premijera Duška Markovića uhićen, a kasnije uvjetno

osuđen na tri mjeseca u roku od jedne godine (Presuda Osnovnog suda u Podgorici, 30. 6. 2016).

Imajući u vidu da su objekti koje koriste državni dužnosnici – objekti prema kojima se poduzimaju sigurnosne mjere; to podrazumijeva poduzimanje provjera i kontrola prema svim osobama koje ulaze u ove objekte. Kada govorimo o Skupštini kao štićenom objektu, ovo uključuje i mjere prema poslanicima u Skupštini. Da nekada sve poduzeto nije dovoljno pokazuje prekinuta sjednica Skupštine Crne Gore koja se održavala 13. 5. 2016., kada su poslanici dijela opozicije vrijeđali predsjednika Vlade Đukanovića skandirajući mu pogrдне riječi, i tom su prilikom nasnuli na njega pa je interveniralo osiguranje i tako spriječilo teži incident. Ovom događaju prethodili su prosvjedi oporbe u Podgorici u listopadu 2015. godine, a politička se situacija pogoršala nakon prosvjeda.

Zaoštrena politička situacija nastavila se i do jeseni 2016. godine kada je došlo do otkrivanja jedne kriminalne organizacije i uhićenja njezinih članova.

Naime, Specijalno državno tužilaštvo podnijelo je Optužnicu Višem sudu u Podgorici protiv 14 osoba koje su formirale zločinačku organizaciju od početka 2016. do 18. 10. 2016. godine na teritoriju Crne Gore. Viši je sud 29. 5. 2017. godine potvrdio optužnicu čime su se stekli uvjeti za početak suđenja. Zločinačku organizaciju formiralo je dvoje ruskih državljana s drugim organizatorima i članovima iz Crne Gore i Srbije s ciljem nasilnog rušenja vlasti, sprječavanja Crne Gore da pristupi NATO alijansi, počinjenja zločinačkih djela iz područja terorizma i kaznenih djela ubojstva najviših dužnosnika Crne Gore. Ubojstvo najviših dužnosnika Crne Gore trebalo je realizirati neposredno nakon parlamentarnih izbora 16. 10. 2016. godine tijekom prosvjednog skupa koji je organizirala oporba političke grupacije – Demokratski front. Plan je bio da se upotrebom vatrenog oružja, liši života tadašnji premijer Milo Đukanović (Specijalno državno tužilaštvo, 13. 4. 2017.).

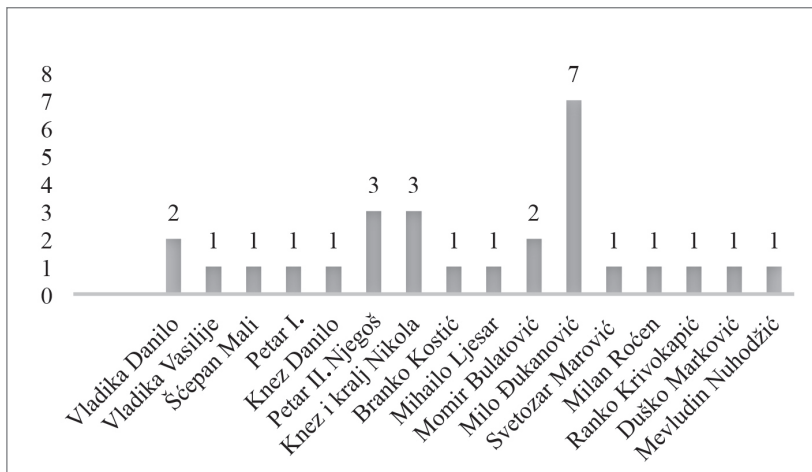
Ugrožavanje predsjednika Đukanovića ponovilo se u prometnoj nesreći koja se dogodila 2. 11. 2017. kada se njegova policijska pratnja kretala na putnom pravcu Podgorica – Cetinje. U blizini Podgorice došlo je do prometne nesreće jednog civilnog vozila i policijskog vozila. Civilno je vozilo bilo u pretjecanju drugog vozila kada se sudarilo sa stražnjim vozilom iz osiguranja bivšeg premijera koje je dolazilo iz suprotnog pravca. Vozilo iz osiguranja nakon sudara potpuno je izgorjelo a dva policajca su ozlijeđena. (MUP Crne Gore, 2. 11. 2017.)

Da ovo nije usamljen slučaj ugrožavanja državnih dužnosnika u prometu, predočava primjer prometne nesreće koja se dogodila 17. 11. 2017. kod Berana na putu prema Bijelom Polju kada je jedno civilno vozilo prešlo u suprotan prometni trak i udarilo u službeno vozilo u kojem se nalazio ministar unutarnjih poslova Mevludin Nuhodžić. Nakon kontakta vozila ministar nije ozlijeđen a vozač civilnog vozila pobjegao je s lica mjesta. Ubrzo je uhićen i ustanovljeno je da je imao alkohol u organizmu. (MUP Crne Gore, 18. 11. 2017.)

Tablica 3: Ugrožavanje državnih dužnosnika u Crnoj Gori od Antibirokratske revolucije do danas

God.	Dužnosnik	Ugrožavanje					
		Vatrenim oružjem		Napad hladnim oružjem – neuspješno	Verbalni napad/ prijetnja	Ugrožavanje u prometu	Liječnička intervencija
		Ubojstvo	Prijetnja				
1990.	Branko Kostić				*		
1993.	Mihailo Ljesar	*					
1993.	Momir			*			
1993.	Bulatović				*		
1994.					*		
1999.					*		
2000.	Milo					*	
2008.	Đukanović				*		
2016.			*		*		
2017.						*	
2001.	Svetozar Marović						*
2008.	Milan Roćen				*		
2009.	Ranko Krivokapić				*		
2015.	Duško Marković				*		
2017.	Mevludin Nuhodžić					*	

U odnosu na iznesene događaje, ukupno je u Crnoj Gori 16 državnih dužnosnika 28 puta ugrožavano – od čega tri smrtna ishoda što je 10,7 %, jedno ranjavanje vatrenim oružjem što je 3,6 %, jedan neuspješni napad hladnim oružjem što je 3,6 %, četiri puta postojala je namjera ili neuspješno trovanje otrovom što je 14,3 %, četiri puta postojala je zavjera i pokušaj atentata i prevrata uz upotrebu oružja i(li) bombi što je 14,3 %, devet puta bilo je verbalnih napada ili neke vrste prijetnje što je 32 %, triput su se dogodile prometne nesreće što je 10,7 %, jedan pokušaj ubojstva – 3,6 %, jedno uhićenje 3,6 % i jedna liječnička intervencija – 3,6 % od ukupnog broja ugrožavanja.

Grafikon 1: Broj ugrožavanja državnih dužnosnika

5. ZAKLJUČAK

Zaključujući ovaj rad moramo naglasiti da je istraživanje povezano s nizom teškoća. Prvo, mogu se utvrditi samo pojave ugrožavanja državnih dužnosnika koje su poznate, odnosno čija je posljedica vidljiva, dok je stupanj štetnosti daleko veći. Dalje, često se o mnogim ugrožavajućim pojavama ne vode posebne evidencije ili nisu ažurne što nameće potrebu standardizacije kriterija na osnovi kojih bi pojave ugrožavanja i njihovi elementi mogli biti klasificirani.

Uvidom u postojeće pisane izvore primjećujemo da su zemlje poput Turske, Mletačke Republike, Austrije, Srbije, Rusije – preko svojih službi ili pogodnih osoba, političkih skupina ili kriminalnih organizacija, djelovali prema crnogorskim državnim dužnosnicima. Zadovoljavanje svojih političkih, vojnih, ekonomskih i drugih motiva odražavalo se na Crnu Goru zbog njezinog povijesnog, zemljopisnog i strateškog položaja. Velike sile težile su sprečavanju Crne Gore kao male zemlje da se orijentira u pravcu, njima, neke suprostavljene države jer su u prošlosti upravo Turska, Rusija i Austrija bile značajni akteri na ovom području. Usporedimo li to s današnjim težnjama Crne Gore da se orijentira na zapad i pristupi političkim i vojnim savezima – i s utjecajima s istoka, primjećujemo da se nije mnogo toga promijenilo. Po matrici uvijek se djeluje prema istaknutom državnom dužnosniku jer se vjeruje da će se onda lakše preusmjeriti buduće aktivnosti. Kada su god crnogorski dužnosnici birali put kretanja Crne Gore u odnosu na njene interese, nailazili su na otpor suprostavljene velike sile i unutarnjih neistomišljenika i protivnika.

Dakle, sva prikazana ugrožavanja državnih dužnosnika do početka 20. stoljeća u Crnoj Gori imala su za cilj uklanjanje najviših predstavnika vlasti ili kažnjavanje zbog njihove političke aktivnosti i usmjerenja Crne Gore prema nekoj velikoj sili. Krajem 20. stoljeća i u sadašnjem vremenu ponovno se javljaju opasnosti za državne dužnosnike. Objektivno, većina od ovih opasnosti može se podvesti i pod oblike ugrožavanja sigurnosti pojedinca ili društvenih grupa, a treba izdvojiti terorizam jer ga upravo politički fenomen izdvaja od osta-

lih oblika ugrožavanja. Potvrđivanjem optužnice, vijeće Višeg suda u Podgorici nagovještava nedavno djelovanje terorističke organizacije u Crnoj Gori. Naime, prema optužnici Specijalnog tužiteljstva teroristička skupina namjeravala je u izbornoj noći, 16. listopada 2016., uz upotrebu oružja napasti okupljene građane i policiju ispred Skupštine Crne Gore, provesti široke terorističke napade na specijalne policijske postrojbe, zauzeti Parlament, proglasiti pobjedu Demokratskog fronta i likvidirati tadašnjeg premijera Mila Đukanovića. Objektivnosti radi, pričekat ćemo pravomoćnu presudu ovog Suda, što će otvoriti novi prostor za daljnji istraživački rad.

U istraživačkom razdoblju, u odnosu na izvore ugrožavanja državnih dužnosnika, najviše je društvenih izvora ugrožavanja – 27, jedan prirodni izvor ugrožavanja, dok tehničko-tehnoloških opasnosti nije bilo. U odnosu na društvene izvore ugrožavanja – djelovanje pojedinaca bilo je očitovano u četiri slučaja, dok su ostali bili s elementima organiziranosti. Organiziranost upućuje na djelovanje stranog čimbenika odnosno već spomenutih država ali i političkih neistomišljenika. U oružanim napadima na državne dužnosnike uglavnom su rabljena klasična sredstva kao što su: vatreno i hladno oružje ili eksplozivne naprave. Primjećujemo da su do početka 20. stoljeća dužnosnici u Crnoj Gori čak 11 puta ugrožavani otrovom i raznim oružjem. Od ukupno 28 ugrožavanja državnih dužnosnika ukupno su bila tri ubojstva a 11 puta je postojala ozbiljna namjera ili pokušaj ubojstva državnih dužnosnika.

U razdoblju pred raspad SFRJ do danas ponovno počinju ugrožavanja državnih dužnosnika i to u prvome redu ponavljaju se društvene opasnosti. Dominiraju verbalni napadi kojih je bilo devet, a zabrinjavaju prometne nesreće kojih je samo prošle godine bilo dvije.

Na osnovi svega iznesenog, uočavamo da su državni dužnosnici najugroženiji u vremenima složenih međunarodnih odnosa, teritorijalnih pretenzija, sukoba, loše ekonomske situacije, u političkim previranjima i u prometu. Kako je prikazano, nekada su najviše bili ugroženi vladika Petar II. Njegoš, knez i kralj Nikola; a u posljednjem je razdoblju predsjednik Đukanović najčešće izložen ugrožavanju: na njihovim primjerima potvrđuje se hipoteza ovoga rada.

LITERATURA

1. Andrijašević, Ž. (1998), Crnogorske teme, Istorijski institut Crne Gore.
2. Andrijašević, Ž. (2004), Nacija s greškom (Istorijski eseji), Centralna narodna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević”.
3. Dnevni bilten o događajima iz oblasti rada Uprave policije, broj 233, Podgorica, 5. 10. 2009, str. 1.-2.
4. Glas Crnogorca, List za politiku i književnost, broj 21, Cetinje, 12. maj 1908.
5. Glas Crnogorca, List za politiku i književnost, broj 41, Cetinje, 07. jul 1908.
6. Glas Crnogorca, List za politiku i književnost, broj 47, Cetinje, 27. oktobar 1907.
7. Ivanović, Z. (1993, decembar 21), Godine opasnog življenja,. Portal Aimpres. Preuzeto sa <http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/199312/31221-002-pubs-pod.htm>

8. Izvještaj Sektora za obezbjeđenje ličnosti i objekata za 2008., 06, br. 051/09-1406/1 od 20. 1. 2009.
9. Kaluđerović, S. (2009, mart 11), Zapisnik sa suđenja Stevanu Rajkoviću, atentatoru na Kralja Nikolu, http://montenegrina.net/pages/pages1/istorija/cg_od_20vij_do_1_svj_rata/zapisnik_sa_sudjenja_stevanu_rajkovicu.htm
10. Milutinović, S. S. (2009, maj 19), Istorija Crne Gore (1835), Svetigora, Cetinje 1997. Portal migropolija. Preuzeto a http://www.mitropolija.cg.yu/istbibl/sarajlija-istorija_crne_gore.html (Milutinović, 2009).
11. Mjesečni izvještaj za januar 2007. Sektora za obezbjeđenje ličnosti i objekata, broj 051/07-1380/32, od 23. 2. 2007. (Mjesečni izvještaj za januar 2007, 23. 2. 2007.)
12. MUP Crne Gore. (2017, novembar 02.), Portal MUP Crne Gore. Preuzeto sa <http://www.mup.gov.me/upravapolicije/vijesti/178048/U-saobracajnoj-nezgodu-sluzbenog-policijskog-vozila-i-civilnog-vozila-povrede-zadobila-tri-lica.html>
13. MUP Crne Gore. (2017, novembar 18), Portal MUP Crne Gore. Preuzeto sa <http://www.mup.gov.me/upravapolicije/vijesti/178647/Saopstenje-Berane-Liseno-slobode-lice-koje-je-izazvalo-saobracajnu-nezgodu-ministar-unutrasnjih-poslova-nije-povrijeden.html>
14. Pavićević, B. (2013, novembar 17), Istorija Crne Gore 4, I tom, Podgorica, 2004, str. 252.-256. Vijesti online. Preuzeto sa <http://www.vijesti.me/caffe/jedna-nepoznanica-o-njegosu-obracun-na-basinoj-vodi-160859>
15. Portal Pcnen. (2009, jun 13). Preuzeto sa <http://www.pcnen.com/Arhiva/2001/03-05-2001.htm>
16. Prelević, M. (30. avgust 2017.), Andija Jovićević Frontov kandidat za predsjednika, Dnevne novine, br. 1852, godina VI.
17. Presuda Osnovnog suda u Cetinju od 15.12.1991., K. br. 128/91.
18. Presuda Osnovnog suda u Cetinju od 17.01.1995., br. K. br. 126/93.
19. Presuda Osnovnog suda u Podgorici od 30.06.2016. K. 786/2015.
20. Radončić, Š. (2009, mart 30), Iza maske: Tajni ratovi u tajnoj policiji, Montenegrina digitalna biblioteka crnogorske kulture. Preuzeto sa http://www.montenegrina.net/pages/pages1/istorija/cg_od_1990/tajni_ratovi_u_tajnoj_policiji.htm
21. Rastoder, Š. & Andrijašević, Ž. (ur.). (2006), Istorijski leksikon Crne Gore, Per-Ž, Daily Press, Podgorica, str. 1130.
22. Rastored, Š. (2009, april 02), Uloga „Crne Ruke” u zavjeri protiv kralja Nikole. Montenegrina digitalna biblioteka crnogorske kulture. Preuzeto sa http://montenegrina.net/pages/pages1/istorija/cg_od_20vij_do_1_svj_rata/uloga_crne_ruke_u_zavjeri_protiv_kralja_nikole.htm
23. Spalević, Z. Ž. (2016), ENSURING SAFETY OF PUBLIC FIGURES, Science and Society, International Journal of Social Science, Belgrade, Issue 2, (winter), p. 54.-57.
24. Specijalno državno tužilaštvo, Kt-S. br. 271/16, Podgorica, 13. 4. 2017. godine.

25. Stajić, Lj. (2008), Osnovi sistema bezbjednosti sa osnovama istraživanja bezbjednosnih pojava, Pravni fakultet u Novom Sadu.
26. Vukanović, M. (2018), Porijeklo Petrovića i utemeljenje dinastije, Daily Press.

Summary

Željko Z. Spalević, Ljubiša Konatar

The Endangerment of Statesmen in Montenegro

Appreciating the securing of state figures in Montenegro requires a chronological review of events from the rich history of Montenegro, the authors believe that this will contribute to a more comprehensive understanding of the role of the person who represented or represent Montenegro. The aim is to determine how and how many state figures jeopardized from the establishment of the first repressive state bodies by today. We do this from the belief that the explanation of events which jeopardized state figures it is possible to look at the social, security and everyday environment in which these persons have their functions. Let us point out that the subject of this paper in his content and essentially, belongs to the fields of historical, legal, political, social sciences but and security sciences. During the research, an elastic combination of case studies, historical comparative methods, secondary data analysis and statistical method was used to quantitatively the perception the threatening phenomena, considering the observed time and spatial parameters. Based on the results of the research, the time distribution of the phenomenon can be identified in which there is a threat to security public figures, by volume or by content, more intensely. The attacks were identified before making important historical decision. Finally, public figures in modern countries are most often the bearers the highest functions of state power, represent the state in the domestic and foreign public, and as such they are protected through the entire security system.

Keywords: jeopardizing, state figure, security, attack, danger.